

TÜRKÇEDE ANLAMBİLİMSEL SÖYLEM EZGİSİ OLUŞTURMA DİNAMİKLERİ: SIFATLAR ÜZERİNE DERLEM TABANLI BİR İNCELEME*

DYNAMICS OF MAKING SEMANTIC DISCOURSE PROSODY IN TURKISH: AN ANALYSIS OF ADJECTIVES BASED ON CORPUS

Ayşe Eda GÜNDOĞDU**

Öz

Bilindiği gibi sözcüklerin anlambilimsel profilleri yalnızca düzenlamsal ve değişmeceli anlamsal görünüşleri aracılığıyla değil, aynı zamanda o sözcüğün dizgeye kazandırdığı olumlu, olumsuz, yansız vb. tutumsal değerlerin betimlenmesiyle de ortaya konabilmektedir. Söz konusu tutumsal değerler anlambilimsel söylem ezgisi çalışmaları kapsamında inceleme konusu yapılmaktadır. Bu çalışma araştırmaya dâhil edilen *biçim sıfatları*, *boyut sıfatları*, *dokunsal sıfatlar*, *işitsel sıfatlar*, *renk sıfatları* ve *tat sıfatlarının* dizgeye kazandırdığı söylem ezgisi görünüşleri ile sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda söylem ezgisi oluşturma koşulları, Türkçe Ulusal Dil Derlemi Tanıtım Sürümü-Kurgusal Düzyazı tabakası aracılığıyla ortaya konmuştur. Çalışmada yöntem olarak betimsel tarama kullanılmış, elde edilen veriler içerik analizinin tematik analiz alt dalıyla çözümlenmiştir. Sonuç olarak sıfatların dizgeye, kendi çağrışımsal alanları, eşdizimsellik sergilediği öğelerin çağrışımsal alanları ve öbek yapı görünüşlerinin söylem ezgisi özelliklerine bağlı olarak birbirinden farklı anlambilimsel dinamikler aracılığıyla tutumsal değerler kazandırdığını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Anlambilim, Söylem Ezgisi, Sıfat.

Abstract

As known, semantic profiles of words are stated not only with denotative and figurative semantic aspects, but also with attitudinal values which that word gives to form such as positive, negative or neutral. Those attitudinal values can be evaluated in the discourse prosody studies. In this study, main dynamics of discourse prosody which adjectives of form, adjectives of size, tactile adjectives, auditory adjectives, adjectives of colour and adjectives of taste in Turkish contribute to form are analysed with the demo version of TNC (Turkish National Corpus) -Fictional Prose layer. In the study, descriptive scanning is used as a method and the data found is sorted out with thematic analysis branch of content analysis. As a result, it is possible to state that adjectives contribute with very different attitudinal values from each other to forms, depending on their own connotational areas, collocational areas of sentence parts and discourse prosody features of sentence form appearance.

Keywords: Semantics, Discourse Prosody, Adjective.

1. Giriş

Sözcüklerin diğer sözcüklerle olan kullanımı dilbilgisel sınıflar ve farklı anlambilimsel çözümlenmeler kapsamında çeşitli ilişkiler çerçevesinde gözlemlenebilir. Sinclair (1991) dilde sözcüksel birimlerin birliktelik kullanımı (co-occurrence) ilişkileri kapsamında eşdizimlilik (collocation), *dilbilgisel birliktelik* (colligation), *anlam tercihi* (semantic preference) ve *söylem ezgisi* (semantic prosody) olmak üzere dört temel örüntüleme düzeyinden söz etmektedir. Yukarıda ortaya konan sözcüksel ilişkiler, bağımlı dizin çalışmalarında belirli bir sözcüğün metin içerisinde kullanımına, diğer bir deyişle sözcük-anlambilimsel görünüşlerine ilişkin karakteristik açıdan zengin bağlamsal bilgiler vermektedir. Bu bağlamda, sözcük-anlambilimi çalışmalarının odak noktasını da metinler aracılığıyla elde edilen bu bağlamsal bilgiler oluşturmaktadır (Scott ve Tribble, 2006). Söz konusu bağlamsal bilgiler sözcüğün anlambilimsel açıdan profillenmesi bağlamında büyük önem taşımaktadır. *Eşdizimlilik*, bir sözcükle tekrarlanma sıklığı olan diğer içeriksel sözcüğe; *birliktelik kullanımı*, bir sözcükle kullanılan işlev sözcüğüne; *anlam tercihi* bir sözcüğün eşdizimliliğini seçerken tercih ettiği anlamsal alanlara; *söylem ezgisi* ise sözcüğün tümcesel ya da tümce üstü düzeyde dizgeye kazandırdığı tutumsal değere vurgu yapmaktadır. Çalışmada sıfatlar, söylem ezgisi oluşturma koşulları bağlamında ele alınmıştır.

Söylem Ezgisi

Söylem ezgisi terimi alanyazında ilk olarak sesbilimin temel terimlerinden biri olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda "ezgi", sözlü dilde derlemler aracılığıyla açıklanabilen ve daha ayrıntılı analizlere konu olan *hız*, *şiddet* ve *perde* gibi özellikleri ortaya konmada kullanılmaktadır. Firth (1951) ve sonrasındaki

* Bu çalışma "Sözcük Anlambilimi Açısından Türkçede Sıfatlar: Anlam Tercihi ve Söylem Ezgisi Görünüşleri" adlı doktora tezinden üretilmiştir. Söz konusu çalışma TÜBİTAK-BİDEB 2211-Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı tarafından desteklenmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Dilbilimi Bölümü Uygulamalı Dilbilimi ABD.

araştırmacılar söz konusu terimi yukarıda sözü edilen birincil anlamından yola çıkılarak modern alanyazında sözcük anlambilim alanında da kullanmaya başlamıştır. Bu araştırmanın temel mantığı, sesbilimde fonem ya da alafon gibi tekil sesbilimsel parçalar yerine seslerin bağlamda anlam yaratması ile anlambilimde bir sözcüğün metinde bağlam içerisinde anlamına kavuşması benzerliği ile açıklanabilir (McEnery ve Hardie, 2012). Bu kapsamda, tıpkı sesler gibi sözcükler de bağlam içerisinde anlam ve tutumsal değer kazanmaktadır. Bu özelliğinden dolayı söylem ezgisi¹ terimi bağımlı dizinler ya da eşdizimlilikler aracılığıyla derlem analizleri kullanılarak elde edilen dilsel desenlemeler için de kullanılmaktadır (Baker vd., 2006).

Anlambilimsel söylem ezgisi çalışmaları 1990'ların başında derlem dilbilim çalışmaları ve sözlüksel birimlerin çağrışımsal anlamlarının ortaya konmasıyla üretilmiş ve günümüzde hala etkisi sürdüren bir çalışma alanıdır (Zhang, 2009: 1). McEnery ve Hardie (2012) söz konusu terimin çerçevelerinin temelde 1993'te Louw tarafından çizildiğini, daha sonraki araştırmacıların ise Louw'un bu düşüncesini genişletmiş ve çeşitlendirmiş olduğunu belirtmektedir. Günümüzde söylem ezgisi terimi başta Louw olmak üzere Sinclair ve Stubbs gibi Firth'in devamı niteliğindeki araştırmacılarca derlem araştırmalarında incelenmekte, alanyazında "discourse prosody" ve "connotation" terimleri ile de karşılanmaktadır.

Söylem ezgisi görünümleri dilsel bir üretimde sözcüksel ve sözcük üstü düzeyde gizil olarak yer alan karmaşık tutumsal yapılarıdır (Stubbs, 2001a). Bu tutumsal yapılar *olumlu*, *olumsuz*, *yansız* ya da bağlama göre şekillenebilen *olasılık*, *kesinlik* gibi duygu değerleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bazı araştırmalarda anlam tercihi terimi ile eş bir biçimde kullanılmasına karşın, söylem ezgisi yalnızca sözcüksel değil, sözcük üstü birimlerin de anlambilimsel açıdan kapsamlı olarak araştırılması ve bu bağlamda daha karmaşık yapıların da ele alınması açısından anlam tercihinden farklılaşmaktadır. Söylem ezgisi, sözcüksel ilişkiler (eşdizimlilik), dizimsel ilişkiler (dilbilgisel birliktelik), anlamsal ilişkilerin (anlam tercihi) yanı sıra yananlama da odaklanmaktadır. Bu noktada anlam tercihi örüntülerinde eşdizimsel yapı tamamı önem kazanmaktayken söylem ezgisi çalışmalarında temel sözcüğün metinle olan ilişkisi öne çıkmaktadır. Bu kapsamda, söylem ezgisi çalışmalarında olumlu-yansız-olumsuz anlamların belirlenmesi bir zorunluluk durumunda gelmektedir (Stubbs, 1995; Stubbs, 2001a; Partington, 2004; Geeraerts, 2010).

Yukarıda da vurgulandığı gibi, söylem ezgisi görünümünün öncelikli betimlemelerinden biri, sözcüklerin yananlamaları odaklıdır. Burada belirtilmesi gereken nokta, sözü edilen söylem ezgisi çalışmalarında yananlam görünümünün geleneksel anlambilim bakış açısıyla şekillenmemesidir. Geleneksel anlambilimde yananlamalar sezgisel yollarla çıkarılmaktadır. Söylem ezgisi görünümünde sezgisellikten çok, ölçünlü bir veri tabanı üzerinden istatistiksel yargılamalar söz konusudur. McEnery ve Hardie (2012) BNC'den yansız olarak seçtikleri bağımlı dizinlerden "happened" sözcük biçiminin yedi durumda olumsuz, dört durumda olumlu ve diğer altı durumda yansız ya da muğlak olarak kullanıldığı ortaya koymuştur. Bu açıdan, söylem ezgisi çalışmaları, derlem dilbilimin ilke ve yöntemleri doğrultusunda, sözcüklerin anlam özelliklerine ilişkin daha geniş bir alandaki eşdizimlilikten yola çıkarak güvenilir bilgiler vermektedir.

Olumlu ve olumsuz uçlara sahip olmasından dolayı söylem ezgisi terimi yerine "değerlendirici anlam", (evaluative meaning) "değerlendirici sözcük" (evaluative word) gibi çeşitli terimlerle de açıklanmaktadır. "Değerlendirici anlam" terimini kullanan Morley ve Partington (2009) söz konusu terimi, eğretilmeli bir biçimde ele almaktadır. Araştırmacılara göre değerlendirici anlam "bütün bir metin içerisine yayılmış bir sözlüksel birime ilişkin iyi ya da kötü atmosfer (aura)"dır. Bu atmosfer okur tarafından büyük oranda bilinç düzeyinde fark edilmemekte, ancak çeşitli temel araştırmalarla ortaya konmaktadır (akt. Lindquist, 2009).

Alanyazında, son yirmi yılda söylem ezgisine ilişkin çalışmalar büyük bir hız kazanmıştır. "happen (Sinclair), utterly (Louw), cause (Stubbs), undergo (Stubbs)" sözcükleri, söylem ezgisine ilişkin üzerinde çalışılan sözcüklerin bir bölümüdür (McEnery ve Hardie, 2012). Stubbs (2001b) çalışmasında "cause" ve "provide" sözcüklerinin derlem denetimini yapmış ve söylem ezgisi görünümünü ele almıştır. Çalışmada sonuç olarak "cause" sözcüğünün "problem, damage, death, disease" gibi olumlu olmayan durumlarla kullanılırken, "provide" sözcüğünün olumlu bir söylem ezgisi içerisinde olduğunu ve "aid, care, employment, facilities" gibi sözcüklerle kullanıldığını ortaya koymuştur. Bu kapsamda "cause" sözcüğü genelde olumsuz söylem ezgisine sahipken, "provide" sözcüğü olumlu söylem ezgisine sahiptir. Sonuç

¹ Söylem ezgisi alanyazında "semantic prosody" (Sinclair, 1987; Louw 1993; sonra Hunston 2002 ve 2007; Partington, 1998 ve 2004; Stubbs, 1995 ve 2001; Tribble, 2000; Tognini-Bonelli, 2001) "semantic harmony" (Lewandowska-Tomaszczyk 1996), "pragmatic prosody" (Stubbs, 2011), "semantic associations" (Hoey, 2003, Nelson 2006) terimleriyle kullanılmaktadır (akt. Zhang, 2009: 2).

olarak, bağlamdan kopuk bir biçimde iken anlamca yakınlık sergileyebilecek sözcük gruplarının, detaylı bir betimlemede birbirinden farklı bağlamlar çerçevesinde kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda, söylem ezgisi çalışmaları, inceleme konusu sıfatların bağlamsal değerlerine ilişkin, araştırmacılara detaylı bilgiler vermektedir.

2. Yöntem

Çalışmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Betimsel çalışmalar bilimin betimleme amacına hizmet etmekle birlikte, aynı zamanda kendinden sonraki çalışmalar için denence üretmeye yönelik öngörü sağlamaktadır (Erkuş, 2009). Betimsel tarama sonucu elde edilen veriler tematik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Tematik analiz içerik analizi kapsamında, elde edilen veriler içerisinde tema ve örüntüler aramak amacıyla yapılan kodlamalara dayalı bir analiz yöntemidir (Glesne, 2013).

Veri Seti Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın veri seti evrenini Türkçe Ulusal Derlemi Tanıtım Sürümü (TUDTS) veritabanında yer alan metinler oluşturmaktadır. TUDTS günümüz Türkçesinin dengeli, büyük ölçekli ve genel amaçlı bir derlemi olacak biçimde tasarlanmıştır. TUDTS 50 milyon sözcükle sınırlandırılmıştır ve % 98 oranında çok çeşitli türlerden ve 20 yıllık bir zaman aralığında yayınlanmış (1990-2009) yazılı metinlerden oluşmaktadır. TUDTS'nin %2'si ise yazıya aktarılmış konuşmalar ya da sözlü verileri kapsamaktadır.

Araştırma Basamakları

Araştırmanın ilk aşamasında, dizgenin tutumsal yapısını etkilemesi olasılığından dolayı sıfatların her birinin dizge dışı çağrışımsal alanlarının ortaya konması amaçlanmıştır. Bu süreçte "Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu"ndan yararlanılmıştır. Söz konusu formun doldurulmasında sekiz uzmandan yardım alınmıştır. Böylece sözcüğün içleminde varolan ve dil kullanıcısının sezgisel olarak bildiği olumlu/olumsuz/yansız ya da diğer anlam potansiyelleri ortaya konmuş, başka bir deyişle dil kullanıcısının sözcüğe karşı tutumu belirlenmiştir. Bu belirleme, temel sözcüğün öbek, tümce ya da tümce üstü birimlerden oluşan metinle olan tutumsal ilişkisini ele alan söylem ezgisi görünümünün çağrışımsal anlamını ortaya koyma açısından önem taşımaktadır.

İkinci düzeyde sözcüğün öbek oluşturduğu adlarla olan eşdizimlilik görünümünün anlamsal görünümü ele alınmıştır. Bu süreçte uzman görüşlerine "Adların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu" sunulmuş ve adların bağlam dışı biçimleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Sonraki aşamada uzmanlardan "Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Çağrışımsal Alanlarına İlişkin Uzman Görüş Formu"nu yanıtlamaları istenmiştir. Tümcesel ya da tümce üstü düzeydeki söylem ezgisi görünümünü etkileyen faktörlerin netleştirilmesi açısından [çekirdek sözcük+eşdizimsel öge] yapılanmasının çözümlenmesinin, bir sonraki aşama için büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

Üçüncü düzeyde ise, bir önceki düzeyde betimlenen öbeklerin metne yansıttıkları tutumsal görünüm ele alınmıştır. Bu noktada sıfatın kendi çağrışımsal anlamı en somut katman olarak karşımıza çıkarken tümcesel/tümceüstü düzeye gidildikçe anlambilimsel yordama süreci gittikçe soyutlaşmaktadır. Bu açıdan, sıfatın çağrışımsal anlamı ve eşdizimsel yapılanmanın çağrışımsal anlamı daha dizgesel bir çıkarıma elverişli iken metne kazandırdığı anlam söylem çözümlemesine ihtiyaç duyulmuştur.

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde sıfatların uzman görüşleri doğrultusunda elde edilmiş çağrışımsal alan görünümü, sıfatların eşdizimlilik sergilediği adların çağrışımsal alanı, [sıfat + ad] öbeklerinin söylem ezgisi görünümü ve tüm bu ögelerin tümcesel/tümceüstü düzeyde nasıl bir tutumla karşımıza çıktığına ilişkin bulgulara ve söz konusu bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

3.1. Sıfatların Çağrışımsal Alanına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırma kapsamındaki biçim sıfatları, boyut sıfatları, dokunsal sıfatlar, işitsel sıfatlar, renk sıfatları ve tat sıfatlarının çağrışımsal alanları "Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu" aracılığıyla betimlenmiştir. Tablo 1'de uzman görüş formları doğrultusunda ortaya konan çağrışımsal alanlar yer almaktadır.

Tablo 1: Sıfatların Çağrışımsal Alan Görünümleri

ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	BİÇİM	BOYUT	DOKUNSA	İŞİTSEL	RENK	TAT
OLUMLU ÇA	-	yüksek uzun	serin	sakin sessiz	beyaz ak	tatlı
OLUMSUZ ÇA	eğri yamuk	alçak kısa	soğuk sıcak	gürültülü sesli	siyah kara	acı ekşi tuzlu
YANSIZ ÇA	yuvarlak düz	-	ılık	-	-	-

Tablo 1 incelendiğinde, boyut sıfatlarından *yüksek* ve *uzun*, renk sıfatlarından *beyaz* ve *ak*, tat sıfatlarından *tatlı*, işitsel sıfatlardan *sakin* ve *sessiz*, dokunsal sıfatlardan *serin* sıfatının olumlu çağrışımsal anlama sahip olduğu görülmektedir. Olumsuz çağrışımsal anlama sahip sıfatlar ise boyut sıfatlarından *alçak* ve *kısa*, biçim sıfatlarından *eğri* ve *yamuk*, renk sıfatlarından *siyah* ve *kara*, tat sıfatlarından *acı*, *ekşi*, *tuzlu*; işitsel sıfatlardan *gürültülü*, *sesli* ve dokunsal sıfatlardan *soğuk*, *sıcak* sıfatlarıdır. Ayrıca uzmanlar biçim sıfatlarından *yuvarlak* ve *düz*, dokunsal sıfatlardan *ılık* sıfatının yansız çağrışımsal alana sahip olduklarını belirtmişlerdir. Uzman görüş formlarından elde edilen bulgular doğrultusunda inceleme konusu sıfatların büyük bir bölümünün (%54) olumsuz çağrışımsal alana sahip olduğu gözlemlenmektedir. Sıfatların %33'ü olumlu ve %13'ü ise yansız çağrışımsal alana sahiptir. Olumlu çağrışımsal alana sahip sıfatlar anlambilimsel açıdan kendi içlerinde karşılaştırıldığında bir kısmının *yakınanlamlılık* ilişkisi içerisinde olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamındaki sıfatlardan “yüksek/uzun, beyaz/ak, sakin/sessiz” sıfatları söz konusu anlamsal bağıntıyı karşılamaktadır. Bu bağlamda, sıfatların olumlu çağrışım alanı yaratma koşullarına bakıldığında boyut sıfatları bağlamında olumlu uç değere sahip olma, renk bağlamında renk skalasının en açık ucunda olma, işitsellik bağlamında rahatsız edici düzeyde sese sahip olmama ya da ses çıkarmama gibi koşullar gerektirmektedir. Olumsuz çağrışımsal alana ilişkin sıfatlar karşılaştırıldığında bir bölümünün derecelendirilebilir bir *karşıtlık* sergilediği görülmektedir. Söz konusu karşıtlık düzeyi, iki uç değer arasına farklı parametreler yerleştirilebilmesiyle açıklanabilmektedir. Araştırma kapsamındaki sıfatlardan olumsuz çağrışımsal alana sahip “soğuk/sıcak” sıfat çifti derecelendirilebilir karşıtlığa örnek olarak gösterilebilir. Bu kapsamda uzmanların dokunsal anlam alanında uç değerlere sahip olan niteliklere olumsuz bir anlam atfettiği çıkarımı yapılabilir. Sıfatların bir kısmı da kendi içerisinde asimetric karşıtlık ilişkisi sergilemektedir. Araştırma kapsamındaki “acı/ekşi/tuzlu” sıfat grubu buna örnek olarak gösterilebilir. Son olarak, olumsuz çağrışımsal alana sahip sıfatların büyük bir bölümünün de yakınanlamlılık ilişkisine sahip olduğu görülmektedir. Ortak anlamsal uzanımları paylaşması bağlamında “alçak/kısa, eğri/yamuk, siyah/kara, gürültülü/sesli” gibi içlemsel özellik açısından olumsuz gönderime sıfatlar bunlara örnektir. Bu bağlamda, olumsuz çağrışım alan yaratma açısından üç farklı anlambilimsel koşulla karşılaşmıştır: İlk olarak dokunsal sıfatlarda uç değerlere sahip olma, ikinci olarak ortak bir olumlu içlemin karşısında olma düzeyinde tat sıfatlarında, son olarak da bir değer karşıtlığı bağlamında olumsuzluk görünümüleri olumsuzluk koşulları sağlamaktadır. Yansız çağrışımsal alana sahip sıfatlara bakıldığında ise “yuvarlak ve düz” sıfatları uyumsuz karşıtlık kurmakta olduğu görülmektedir. Ayrıca ısı bağlamında derecelendirilebilirliğin orta düzeyinde olan “ılık” sıfatı da yansız olarak nitelendirilmiştir.

3.2. Sıfatların Ad ve Öbek Yapı Görünümlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırma kapsamındaki *biçim sıfatları*, *boyut sıfatları*, *dokunsal sıfatlar*, *işitsel sıfatlar*, *renk sıfatları* ve *tat sıfatlarıyla* eşdizimlilik sergileyen adların çağrışımsal alanları “Adların Çağrışımsal Alan Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu”; öbek yapı görünümlerinin söylem ezgisi görünümleri her sıfat için ayrı ayrı oluşturulan “Sıfatların Öbek Yapı Görünümlerinin Söylem Ezgisi Görünümlerine İlişkin Uzman Görüş Formu” aracılığıyla betimlenmiştir.

Biçim Sıfatlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 2.de biçim sıfatlarının eşdizimlilik gösterdiği adların çağrışımsal alan dağılımları ve sıfatların bu adlarla oluşturduğu öbek yapı görünümlerinin söylem ezgisi görünümlerine yer verilmiştir.

Tablo 2: Biçim Sıfatları Çağrışımsal Alan/Söylem Ezgisi Görünümleri

SIFAT-ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	AD- ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	ÖBEK YAPI- SÖYLEM EZGİSİ
DÜZ (yansız)	yansız	yansız
	<i>cadde, arazi, saç, ayakkabı...</i>	<i>düz cadde, düz arazi, düz saç, düz ayakkabı...</i>
EĞRİ (olumsuz)	yansız	yansız
	<i>değnek, direk, oturma...</i>	<i>eğri değnek, eğri direk, eğri kılıç, eğri oturma...</i>
	yansız	olumlu
YAMUK (olumsuz)	yansız	olumsuz
	<i>ağız, kafa.</i>	<i>yamuk ağız, yamuk kafa.</i>
YUVARLAK (yansız)	yansız	olumlu
	<i>göğüs, kalça.</i>	<i>yuvarlak göğüs, yuvarlak kalça.</i>
	yansız	olumsuz
	<i>cevap, ifade, soru.</i>	<i>yuvarlak cevap, yuvarlak ifade, yuvarlak soru.</i>
	yansız	yansız
	<i>ağız, gözlük, şekil, teker...</i>	<i>yuvarlak ağız, yuvarlak gözlük, yuvarlak şekil, yuvarlak teker...</i>

Tablo 2 incelendiğinde uzmanların biçim sıfatlarından *düz* ve *yuvarlak* sıfatlarının yansız; *eğri* ve *yamuk* sıfatlarının olumsuz çağrışımsal alana sahip olarak kodladığı görülmektedir. Sıfatların eşdizimlilik sergilediği adlara bakıldığında, sıfatlar yansız ya da olumsuz olsa dahi eşdizimsel adların tamamının yansız çağrışımsal alana sahip olduğu diğer önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öbek yapı düzeyinde söylem ezgisi oluşturma koşullarına bakıldığında birden fazla eğilim karşımıza çıkmaktadır: Yansız sıfatlar yansız adlarla öbek yapı oluşturduğunda yansız ezgi kurabilmektedir. Örneğin [düz cadde] öbeğine bakıldığında her iki öge de yansız çağrışımsal alana sahiptir ve yine yansız söylem ezgisi oluşturmaktadır. Öte yandan, her zaman yansız sıfat ve adlar yansız ezgi kurma eğiliminde değildir. [yuvarlak cevap] öbeğinde her iki öge de yansız olmasına rağmen bir araya geldiklerinde olumsuz bir ezgi kurabilmektedir ya da [yuvarlak göğüs] örneğinde her iki öge yine yansız olmasına rağmen olumlu bir ezgi oluşturmaktadır. Olumsuz çağrışım alanına sıfatlar incelendiğinde yansız adlarla yansız ve olumsuz ezgiler kurabildikleri gözlemlenmektedir. [eğri değnek] öbeği yansız, [yamuk ağız] öbeği olumsuz söylem ezgisine örnek olarak gösterilebilir.

Boyut Sıfatlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 3.te boyut sıfatlarının eşdizimlilik gösterdiği adların çağrışımsal alan dağılımları ve bu adlarla oluşturduğu öbek yapı görünümünün söylem ezgisi görünümüne yer verilmiştir.

Tablo 3: Boyut Sıfatları Çağrışımsal Alan/Söylem Ezgisi Görünümleri

SIFAT-ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	AD- ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	ÖBEK YAPI- SÖYLEM EZGİSİ
YÜKSEK (olumlu)	olumlu	olumlu
	<i>başarı, deha, değer, verim...</i>	<i>yüksek başarı, yüksek deha, yüksek değer, yüksek verim...</i>
	olumsuz	olumlu
	<i>sosyete.</i>	<i>yüksek sosyete.</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>faiz, tazminat.</i>	<i>yüksek faiz, yüksek tazminat.</i>
	yansız	olumlu
	<i>muhit, tabaka.</i>	<i>yüksek muhit, yüksek tabaka.</i>
	yansız	olumsuz
	<i>desibel, ses, maliyet, doz...</i>	<i>yüksek desibel, yüksek ses, yüksek maliyet, yüksek doz...</i>
ALÇAK (olumsuz)	yansız	yansız
	<i>ağaç, merdiven, dağ, otel...</i>	<i>yüksek ağaç, yüksek merdiven, yüksek dağ, yüksek otel...</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>herif, katil.</i>	<i>alçak herif, alçak katil.</i>
	yansız	olumsuz
UZUN (olumlu)	<i>adam, insan, kapıcı...</i>	<i>alçak adam, alçak insan, alçak kapıcı...</i>
	yansız	yansız
	<i>duvar, sehpa, yatak, tepe...</i>	<i>alçak duvar, alçak sehpa, alçak yatak, alçak tepe...</i>
	olumlu	olumlu
	<i>dostluk, kahkaha, kariyer, öpücük...</i>	<i>uzun dostluk, uzun kahkaha, uzun kariyer, uzun öpücük...</i>
KISA (olumsuz)	olumsuz	olumsuz
	<i>çaresizlik, çılgılık, ısrar, küslük...</i>	<i>uzun çaresizlik, uzun çılgılık, uzun ısrar, uzun küslük...</i>
	yansız	olumlu
	<i>bacak, boy, kadın, kirpik...</i>	<i>uzun bacak, uzun boy, uzun kadın, uzun kirpik...</i>
	yansız	yansız
KISA (olumsuz)	<i>gömlek, halı, mektup, yazı...</i>	<i>uzun gömlek, uzun halı, uzun mektup, uzun yazı...</i>
	olumlu	olumlu
	<i>mücadele, yakınlaşma, dua.</i>	<i>kısa mücadele, kısa yakınlaşma, kısa dua.</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>çatışma, çılgılık, duraklama, gevezelik...</i>	<i>kısa çatışma, kısa çılgılık, kısa duraklama, kısa gevezelik...</i>
	yansız	olumsuz
KISA (olumsuz)	<i>ömür, yaşam, bacak, boy...</i>	<i>kısa ömür, kısa yaşam, kısa bacak, kısa boy...</i>
	yansız	yansız
	<i>cevap, gösteri, bitki, çorap...</i>	<i>kısa cevap, kısa gösteri, kısa bitki, kısa çorap...</i>

Tablo 3 incelendiğinde *yüksek* ve *uzun* sıfatlarının olumlu; *alçak* ve *kısa* sıfatlarının olumsuz çağrışımsal alana sahip olduğu gözlemlenmektedir. Sıfatların tercih ettiği eşdizimsel ögeler kontrol edildiğinde olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alana sahip adlarla karşılaşmaktadır. Öbek yapı söylem ezgisi oluşturma koşulları ise sıfat, ada göre değişmekle birlikte bazı durumlarda her ikisinin anlamsal etkileşimine bağlı olarak da farklılaşmaktadır. Örneğin uzmanlarca olumlu söylem ezgisine sahip olarak kodlanan yüksek sıfatı üç farklı ezgi kurabilmektedir: [yüksek başarı] öbeğinde olumlu, [yüksek faiz]

öbeğinde olumsuz, [yüksek desibel] öbeğinde yansız söylem ezgisiyle karşılaşılmaktadır. Bu açıdan, söylem ezgisi oluşturma koşulları sıfatın, adın çağrışımsal alanlarıyla birlikte aynı zamanda öbek yapının kendine özgü uzanımları doğrultusunda şekillenmektedir.

Dokunsal Sıfatlara İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 4.te dokunsal sıfatların eşdizimlilik gösterdiği adların çağrışımsal alan dağılımları ve bu adlarla oluşturduğu öbek yapı görünümünün söylem ezgisi görünümüne yer verilmiştir.

Tablo 4: Dokunsal Sıfatlar Çağrışımsal Alan/Söylem Ezgisi Görünümleri

SIFAT-ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	AD- ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	ÖBEK YAPI- SÖYLEM EZGİSİ
SOĞUK (olumsuz)	olumlu	olumsuz
	<i>gülümseme, gülümseyiş, tebessüm, tebrik.</i>	<i>soğuk gülümseme, soğuk gülümseyiş, soğuk tebessüm, soğuk tebrik.</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>tipi, boşluk, ihtiras, ölüm...</i>	<i>soğuk tipi, soğuk boşluk, soğuk ihtiras, soğuk ölüm...</i>
	yansız	olumlu
	<i>bira, su, şerbet...</i>	<i>soğuk bira, soğuk su, soğuk şerbet...</i>
	yansız	olumsuz
	<i>gün, güneş, koridor, saat...</i>	<i>soğuk gün, soğuk güneş, soğuk koridor, soğuk saat...</i>
SERİN (olumlu)	yansız	olumlu
	<i>süt, beton, bez, cam...</i>	<i>soğuk süt, soğuk beton, soğuk bez, soğuk cam...</i>
ILIK (yansız)	yansız	olumlu
	<i>bahçe, dükkan, deniz, ırmak...</i>	<i>serin bahçe, serin dükkan, serin deniz, serin ırmak...</i>
	olumlu	olumlu
	<i>meltem.</i>	<i>ılık meltem.</i>
	olumsuz	olumlu
	<i>son.</i>	<i>ılık son.</i>
	olumsuz	yansız
	<i>kan.</i>	<i>ılık kan.</i>
	yansız	olumlu
	<i>akşam, esinti, süt, yağmur...</i>	<i>ılık akşam, ılık esinti, ılık süt, ılık yağmur...</i>
SICAK (olumsuz)	yansız	yansız
	<i>tükrük.</i>	<i>ılık tükrük.</i>
	olumlu	olumlu
	<i>buse, dostluk, gülümseme, huzur...</i>	<i>sıcak buse, sıcak dostluk, sıcak gülümseme, sıcak huzur...</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>göz yaşı.</i>	<i>sıcak göz yaşı.</i>
	yansız	olumlu
	<i>düş, ev, karşılama, merhaba...</i>	<i>sıcak düş, sıcak ev, sıcak karşılama, sıcak merhaba...</i>
yansız	olumsuz	
<i>kan.</i>	<i>sıcak kan.</i>	
yansız	yansız	
<i>çay, deniz, kahve, pide...</i>	<i>sıcak çay, sıcak deniz, sıcak kahve, sıcak pide...</i>	

Tablo 4 incelendiğinde *serin* sıfatının olumlu; *soğuk* ve *sıcak* sıfatlarının olumsuz; *ılık* sıfatının yansız çağrışımsal alana sahip olarak kodlandığını görmek mümkündür. Sıfatlarla kullanılan adlara bakıldığında olumlu, olumsuz ve yansız çağrışımsal alanlar karşımıza çıkmaktadır. Söylem ezgisi görünümüleri hem sıfatların hem adların çağrışımsal alanlarından hem de birlikte kurdukları öbeğin uzanımsal koşullarından etkilenmektedir. Bazı durumlarda sıfatın söylem ezgisinden etkilenme durumundan çok adın çağrışım alanı büyük rol oynamaktadır: [sıcak dostluk], [sıcak huzur] gibi öbekler buna örnek gösterilebilir. Tablo incelendiğinde bazı koşullarda sıfatın çağrışımsal alanı ezgi oluşturma sürecinde daha baskın gelebilmektedir. Örneğin olumlu bir çağrışım alanına sahip "gülümseme" adı, olumsuz bir çağrışımsal alana sahip "soğuk" sıfatı ile öbek kurduğunda olumsuz söylem ezgisi oluşturmaktadır. Bu açıdan söylem ezgisini düzenleyen birden çok faktör olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

İşitsel Sıfatlara İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 5.te işitsel sıfatların eşdizimlilik gösterdiği adların çağrışımsal alan dağılımları ve bu adlarla oluşturduğu öbek yapı görünümünün söylem ezgisi görünümüne yer verilmiştir.

Tablo 5: İşitsel Sıfatlar Çağrışımsal Alan/Söylem Ezgisi Görünümleri

SIFAT-ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	AD- ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	ÖBEK YAPI- SÖYLEM EZGİSİ
SESLİ (olumsuz)	olumlu	olumlu
	<i>dua.</i>	<i>sesli dua.</i>
	yansız	yansız
	<i>şekil, mektup.</i>	<i>sesli şekil, sesli mektup.</i>
SESSİZ (olumlu)	olumlu	olumlu
	<i>anlaşma, dayanışma, gültüş, sevişme...</i>	<i>sessiz anlaşma, sessiz dayanışma, sessiz gültüş, sessiz sevişme...</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>çığlık, dedikodu, huçkırık, intikam...</i>	<i>sessiz çığlık, sessiz dedikodu, sessiz huçkırık, sessiz intikam...</i>
	yansız	olumlu
	<i>adam, kadın, koca, tip...</i>	<i>sessiz adam, sessiz kadın, sessiz koca, sessiz tip...</i>
GÜRÜLTÜLÜ (olumsuz)	yansız	yansız
	<i>adım, bakış, bina, dakika...</i>	<i>sessiz adım, sessiz bakış, sessiz bina, sessiz dakika...</i>
	olumlu	olumsuz
	<i>kahkaha.</i>	<i>gürültülü kahkaha.</i>
	olumsuz	olumsuz
<i>homurtu, tapırtı, tartışma.</i>	<i>gürültülü homurtu, gürültülü tapırtı, gürültülü tartışma.</i>	
SAKİN (olumlu)	yansız	olumsuz
	<i>davranış, ses, akşam, cadde...</i>	<i>gürültülü davranış, gürültülü ses, gürültülü akşam, gürültülü cadde...</i>
	yansız	olumlu
<i>deniz, ada, adam, anne...</i>	<i>sakin deniz, sakın ada, sakın adam, sakın anne...</i>	

Uzmanların *sesli* ve *gürültülü* sıfatlarını *olumsuz*, *sessiz* ve *sakin* sıfatlarını *olumlu* çağrışımsal değerlerle eşleştirdiği görülmektedir. Sıfatların tercih ettiği adların çağrışımsal alan değerlerine bakıldığında ise *olumlu*, *olumsuz* ve *yansız* görünümle karşılaşmaktadır. Öbek yapıda söylem ezgisi oluşturma koşulları ise farklı değişkenler doğrultusunda farklı görümlere sahiptir: İlk koşulda sıfatın çağrışım alanının daha güçlü olduğu (*sakin deniz, gürültülü kahkaha*); ikinci koşulda adın çağrışımsal alanının daha güçlü olduğu (*sessiz çığlık, sesli dua*) görülmektedir.

Renk Sıfatlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 6'da renk sıfatlarının eşdizimlilik gösterdiği adların çağrışımsal alan dağılımları ve bu adlarla oluşturduğu öbek yapı görünümlerinin söylem ezgisi görünümlerine yer verilmiştir.

Tablo 6: Renk Sıfatları Çağrışımsal Alan/Söylem Ezgisi Görünümleri

SIFAT-ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	AD- ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	ÖBEK YAPI- SÖYLEM EZGİSİ
BEYAZ (olumlu)	yansız	olumlu
	<i>güvercin, bayrak.</i>	<i>beyaz güvercin, beyaz bayrak.</i>
	yansız	olumsuz
	<i>efendi.</i>	<i>beyaz efendi.</i>
	yansız	yansız
<i>alın, bacak, tebeşir, tekne...</i>	<i>beyaz alın, beyaz bacak, beyaz tebeşir, beyaz tekne...</i>	
AK (olumlu)	olumlu	olumlu
	<i> yürek.</i>	<i>ak yürek.</i>
	yansız	olumlu
	<i>diş, duvak, güvercin, el...</i>	<i>ak diş, ak duvak, ak güvercin, ak el...</i>
	yansız	yansız
<i>bıyık, bulut, çarşaf, yatak...</i>	<i>ak bıyık, ak bulut, ak çarşaf, ak yatak...</i>	
SİYAH (olumsuz)	yansız	olumsuz
	<i>bulut, yılan, kadın, garson...</i>	<i>siyah bulut, siyah yılan, siyah kadın, siyah garson...</i>
	yansız	yansız
<i>abiye, dolmuş, eşarp, kasket...</i>	<i>siyah abiye, siyah dolmuş, siyah eşarp, siyah kasket...</i>	
KARA (olumsuz)	yansız	olumlu
	<i>kaş, göz.</i>	<i>kara kaş, kara göz.</i>
	yansız	olumsuz
	<i>bulut, çarşaf, adam, yüz...</i>	<i>kara bulut, kara çarşaf, kara adam, kara yüz...</i>
	yansız	yansız
	<i>duman, gözlük, hırka, koyun...</i>	<i>kara duman, kara gözlük, kara hırka, kara koyun...</i>
olumsuz	olumsuz	
<i>sıkıntı.</i>	<i>kara sıkıntı.</i>	

Tablo 6 incelendiğinde uzmanların *beyaz* ve *ak* sıfatlarını *olumlu*, *siyah* ve *kara* sıfatlarını *olumsuz* çağrışımsal içerikle kodladıkları görülmektedir. Sıfatların eşdizimlilik sergilediği adların çağrışımsal

içeriklerine bakıldığında beyaz ve siyah sıfatlarının tamamen yansız çağrışım alanına sahip adları tercih ederken ak ve kara sıfatlarının olumlu, olumsuz ve yansız çağrışım alan değerine sahip adları tercih ettikleri görülmektedir. Beyaz ve ak; siyah ve kara sıfatları genel olarak yakınanlamlılık çerçevesinde ele alınmasına rağmen anlam tercihlerinin değişmesinin dikkate değer bir gözlem olduğu düşünülmektedir. Sıfatların söylem ezgisi oluşturma dinamiklerine bakıldığında ise birbirinden farklı koşullarla karşılaşılmaktadır. İlk koşulda sıfatın çağrışım alanının bütün bir öbeği etkilediği görülmektedir: [kara bulut], [kara yüz] öbekleri bu bağlamda örnek olarak gösterilebilir. İkinci koşulda adın çağrışım alanının sıfattan daha baskın olduğu gözlemlenmektedir: [beyaz alın], [kara gözlük] öbekleri ikinci koşula uygundur. Üçüncü koşulda ise öbek yapı söylem ezgisi görünümünün ad ve sıfatın çağrışım alanlarından değil birlikte oluşturdukları uzanımlardan etkilendiği görülmektedir: Örneğin “beyaz” sıfatı olumlu, “efendi” adı yansız iken [beyaz efendi] öbeği olumsuz çağrışım alan değerine sahip olabilmektedir. Aynı şekilde “kara” sıfatının olumsuz “kaş” adının yansız olmasına rağmen [kara kaş] öbeğinin olumlu söylem ezgisine sahip olduğu görülmektedir.

Tat Sıfatlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 7’de tat sıfatlarının eşdizimlilik gösterdiği adların çağrışım alan dağılımları ve bu adlarla oluşturduğu öbek yapı görünümünün farklı söylem ezgisi görünümüne yer verilmiştir.

Tablo 7: Tat Sıfatları Çağrışım Alan/Söylem Ezgisi Görünümleri

SIFAT-ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	AD-ÇAĞRIŞIMSAL ALAN	ÖBEK YAPI- SÖYLEM EZGİSİ
ACI (olumsuz)	olumlu	olumsuz
	<i>gülümseme, gülümseyiş, gülüş, kahkaha...</i>	<i>acı gülümseme, acı gülümseyiş, acı gülüş, acı kahkaha...</i>
	yansız	olumsuz
	<i>ses, su, duman...</i>	<i>acı ses, acı su, acı duman...</i>
	yansız	yansız
TATLI (olumlu)	<i>çikolata, kahve, şarap, viski.</i>	<i>acı çikolata, acı kahve, acı şarap, acı viski.</i>
	olumlu	olumlu
	<i>ahenk, gülümseme, umut, lezzet...</i>	<i>tatlı ahenk, tatlı gülümseme, tatlı umut, tatlı lezzet...</i>
	olumsuz	olumlu
	<i>acı, çekişme, dalgınlık, karı.</i>	<i>tatlı acı, tatlı çekişme, tatlı dalgınlık, tatlı karı.</i>
	yansız	olumlu
EKŞİ (olumsuz)	<i>gülüş, anne, aş, lezzet...</i>	<i>tatlı gülüş, tatlı anne, tatlı aş, tatlı lezzet...</i>
	yansız	yansız
	<i>elma, gıda, badem, su...</i>	<i>tatlı elma, tatlı gıda, tatlı badem, tatlı su...</i>
	yansız	olumsuz
	<i>sonuç, surat, yüz.</i>	<i>ekşi sonuç, ekşi surat, ekşi yüz.</i>
TUZLU (olumsuz)	yansız	yansız
	<i>elma, meyve, sıvı, hamur...</i>	<i>ekşi elma, ekşi meyve, ekşi sıvı, ekşi hamur...</i>
	olumsuz	olumsuz
	<i>gözyaşı.</i>	<i>tuzlu gözyaşı.</i>
	yansız	yansız
	<i>tat, fındık, çorba, poğaçı...</i>	<i>tuzlu tat, tuzlu fındık, tuzlu çorba, tuzlu poğaçı...</i>

Tablo 7 incelendiğinde *tatlı* sıfatının olumlu; *acı*, *ekşi* ve *tuzlu* sıfatlarının olumsuz çağrışım alanı değerine sahip olduğu görülmektedir. Sıfatların eşdizimlilik gösterdiği adlarla bakıldığında ise olumlu, olumsuz, yansız çağrışım alanlarla karşılaşılmaktadır. Söylem ezgisi oluşturma açısından bakıldığında iki farklı koşuldaki söz etmek mümkündür: İlk koşulda [ekşi sonuç], [acı gülümseme] öbeklerinde olduğu gibi sıfatın çağrışım alanının baskın olduğu gözlemlenmektedir. Diğer bir koşul ise adın çağrışım alanının söylem ezgisini etkilemesi üzerinedir. [tuzlu fındık], [acı kahve] öbekleri bu koşulu örneklemektedir.

3.3. Sıfatların Tümcesel/Tümceüstü Görünümlerinin Söylem Ezgisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde *biçim sıfatları*, *boyut sıfatları*, *dokunsal sıfatlar*, *işitsel sıfatlar*, *renk sıfatları* ve *tat sıfatlarının* araştırma evreni kapsamındaki bağımlı dizin görünümüleri aracılığıyla tümcesel/tümceüstü söylem ezgisi oluşturma koşulları açısından ele alınmıştır. Dizgeler incelendiğinde yalnızca olumlu söylem ezgisi kuran sıfatlarla karşılaşılmamakla birlikte *olumsuz söylem ezgisi kuran sıfatlar*, *yansız söylem ezgisi kuran sıfatlar* ve *birden çok söylem ezgisi kuran sıfatlar* olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir.

Olumsuz Söylem Ezgisi Kuran Sıfatlar

Derlemede yer alan bağımlı dizinler incelendiğinde “yamuk” sıfatının tüm tanık tümcelerde olumsuz söylem ezgisi kurduğu görülmektedir. Bu kapsamda, uzman görüşleri ile paralel bir görünüm sergilemektedir:

- O günden sonra Büyük Sinema'nın kapısından birbirinden salyalı, birbirinden çişli, birbirinden **yamuk kafalı** işçiler giriyor. (RA16B4A-1265)

Yansız Söylem Ezgisi Kuran Sıfatlar

Derlemede yer alan bağımlı dizinler incelendiğinde “düz, sesli, siyah” sıfatlarının tüm tanık tümcelerde yansız söylem ezgisi kurduğu görülmektedir. *Düz* sıfatı çağrışımsal alanda yansız olup tamamen yansız ezgide kullanılması beklenen bir durumken *sesli* ve *siyah* sıfatlarının uzmanlarca olumsuz kodlanmasına rağmen tamamen yansız dizgelerde kullanılması dikkate değer bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır:

- Odaya girdiğinde, karşı ranzanın üst yatağında, kendi boylarında olduğunu tahmin ettiği, oldukça esmer, yandan ayrılmış **düz saçlı**, ciddi görünüşlü, ders notları olduğu anlaşılan kâğıtların altını çizerek okuyan bir öğrenci gördü. (TA16B3A-0450)
- Oysa **siyah bulutların** altında kin, nefret ve tembellik vardır. (VA14B1A-1604)
- Meydanda birkaç dakika dolaşıp durdu. **Siyah dolmuşların** önünde duran kâhyanın, Taksim diyen sesini duyunca, dolmuşu binip taksime geldi. (UA16B3A-0716)

Birden Çok Söylem Ezgisi Kuran Sıfatlar

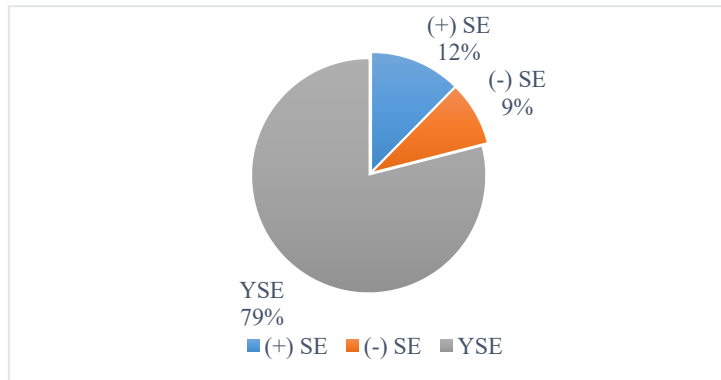
Derlemede yer alan bağımlı dizinler incelendiğinde “eğri, yuvarlak, yüksek, alçak, uzun, kısa, soğuk, serin, ılık, sıcak, sessiz, gürültülü, sakın, beyaz, ak, kara, acı, tatlı, ekşi” sıfatlarının birden fazla söylem ezgisi kurma eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür. Tablo 8.de söylem ezgisi görünümleri dağılımsal olarak yer almaktadır.

Tablo 8: Sıfatların Söylem Ezgisi Dağılımı

Sıfat	(+) SE	(-) SE	YSE	Sıfat	(+) SE	(-) SE	YSE
eğri	-	1	6	sessiz	23	15	49
yuvarlak	6	8	46	gürültülü	1	7	23
yüksek	42	36	256	sakın	32	3	86
alçak	-	12	52	beyaz	2	2	636
uzun	67	78	1083	ak	18	1	73
kısa	59	52	632	kara	10	32	145
soğuk	2	98	46	acı	-	21	71
serin	19	3	34	tatlı	147	-	17
ılık	23	4	31	ekşi	-	2	8
sıcak	91	4	169				

Tablo incelendiğinde sıfatların büyük oranda yansız söylem ezgisi kurdukları görülmektedir. Öte yandan olumlu ve olumsuz söylem ezgisi oluşturma koşulları da çoğu kez sıfatın/adın çağrışım alanlarıyla ve öbek yapının dinamikleriyle açıklanabilmektedir. Grafik 1.de sıfatların söylem ezgisi dağılımlarına yer verilmiştir.

Şekil 1: Sıfatların Söylem Ezgisi Dağılımları

Tablo 8 ve Grafik 1 incelendiğinde sıfatların büyük oranda yansız söylem ezgisi kurdukları, ikinci sırada olumlu ve son sırada olumsuz söylem ezgisiyle karşılaşılmaktadır. Bu kapsamda, sıfatların çağrışımsal alanı farklılaşsa da dizge içerisinde genel anlamda yansız söylem ezgisi kurma eğiliminde oldukları söylenebilir.

4. Sonuç

Bu çalışmada sıfatların tümcesel ve tümceüstü düzeyde söylem ezgisi oluşturma sürecinin hangi değişkenlerden etkilendiği araştırma konusu yapılmıştır. Bu süreçte öncelikle sıfatların kendi çağrışımsal alanları, ikinci olarak eşdizimlilik sergilediği adların çağrışımsal alanları, son olarak öbek yapıların söylem ezgisi görünümüleri uzman görüşleri doğrultusunda betimlenmiş, sonrasında tümcesel/tümceüstü düzeyde genel bir çözümleme yapılmıştır. Söylem ezgisi oluşturma koşulları aşağıdaki gibidir:

(I) İnceleme konusu sıfatların çağrışımsal alanlarının büyük oranda olumsuz olduğunu söylemek mümkündür. Sıfatların %54'ü olumsuz, %33'ü olumlu ve %13'ü ise yansız çağrışımsal alana sahiptir. Araştırmanın bu bölümünde sıfatların olumlu, olumsuz, yansız çağrışım alanı yaratma koşulları gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, olumlu çağrışım alanı yaratma koşullarına bakıldığında söz konusu koşulların sıfat kategorisine göre değiştiğini görmek mümkündür: olumlu ezgi yaratma açısından boyut sıfatlarında olumlu uç değere sahip olma, renk sıfatlarında renk skalasının en açık ucunda olma, işitsel sıfatlarda rahatsız edici düzeyde sese sahip olmama, ses çıkarmama gibi koşullar gerekmektedir. Sıfatların olumsuz çağrışımsal alan yaratma açısından ise farklı anlambilimsel koşullarla karşılaşmıştır: İlk olarak uç değerlere sahip olma, ikinci olarak ortak bir olumlu işlemin karşısında olma özelliği, olumsuzluk koşulları sağlamaktadır. Ayrıca derecelendirilebilirliğin orta düzeyinde olan "ılık" sıfatı da yansız olarak nitelendirilmiştir.

(II) Sıfatların eşdizimlilik sergilediği adlar incelendiğinde genel olarak yansız çağrışıma sahip adları seçtikleri, bunların sıfatın uzanımına göre de değişiklik sergileyebildiği gözlemlenmektedir. Öbek yapı görünümünde ise anlam sıfat ve adın çağrışımsal alanına göre değişebilmektedir. Örneğin "acı" sıfatı gülümseme gibi olumlu çağrışım alanına sahip bir adla kullanılsa bile büyük oranda olumsuz bir ezgi değeri yaratmaktadır.

(III) Sıfatların tümcesel-tümceüstü düzeyde yansız, olumsuz ve olumlu söylem ezgisi oluşturma dinamiklerine bakıldığında üç değişkenden söz etmek mümkündür. İlk olarak sıfatın çağrışımsal alanı söylem ezgisini etkilerken bazı bağlamlarda adın çağrışımsal alanı söylem ezgisini belirlemektedir. Üçüncü bir koşulda ise öbek yapıdaki söylem ezgisi görünümüleri tümcesel/tümceüstü düzeydeki söylemi düzenleyebilmektedir. Söylem ezgisi dağılımları niceliksel açıdan incelendiğinde ise sırasıyla yansız, olumsuz ve olumlu söylem ezgisi görünümüne rastlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Baker, Paul (2006). *Using Corpora in Discourse Analysis*. London: Continuum.
- Erkuş, Adnan (2009). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Firth, John R. (1951). "Modes of Meaning". *Papers in Linguistics 1934-1951*. (Edt: J. R. Firth), S. 190-215, London: OUP.
- Geeraerts, Dirk (2010). *Theories of Lexical Semantics*. Oxford: Oxford University Press.
- Glesne, Corrine (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev. A. Ersoy ve P. Yalçinoğlu), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hoey, Michael (2003). 'Why Grammar is BEYOND Belief'. *Special issue of Belgian Journal of English Language and Literatures*, 1: 183-96.
- Hunston, Susan (2007). Semantic Prosody Revisited. *International Journal of Corpus Linguistics*. 12.2: 249-268.
- Lewandowska-Tomaszczyk, B. (1996). *Negativity and Semantic Prosody in Depth of Negation - A Cognitive Semantic Study*. Lodz: Lodz University Press.
- Lindquist, Hans (2009). *Corpus Linguistics and the Description of English*. Edinburg: Edinburgh University Press.
- Louw, Bill (1993). Irony in the Text or Insincerity in the Writer? The Diagnostic Potential of Semantic Prosodies. *Text and Tecnology: In Honour of John Sinclair*, Amsterdam /Philadelphia: John Benjamins, 157-175.
- McEnery, Tony ve Hardie, Andrew (2012). *Corpus Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Morley, John ve Partington, Alan (2009). A few Frequently Asked Questions About Semantic - or Evaluative - Prosody. *International Journal of Corpus Linguistics*, 14.(2). s. 139-158.
- Nelson, Douglas L. vd. (2005). Word Association Spaces for Predicting Semantic Similarity Effects in Episodic Memory. *Experimental Cognitive Psychology and its Applications*, 23.
- Partington, Alan (1998). *Patterns and Meanings: Using Corpora for English Language Research and Teaching*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Partington, Alan (2004). Utterly Content in each other's Company': Semantic Prosody and Semantic Preference. *International Journal of Corpus Linguistics*, 9 (1). s. 131-56.
- Scott, Mike ve Tribble, Christopher (2006). *Textual Patterns: Key Words and Corpus Analysis in Language Education*. Amsterdam: John Benjamins.

- Sinclair, John (1987). *Looking up*. London/Glasgow: Collins.
- Sinclair, John (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Stubbs, Michael (1995). Collocations and Semantic Profiles: on the Cause of Trouble with Quantitative Studies. *Functions of Language*, 2 (1), s. 23-55.
- Stubbs, Michael (2001a) Texts, Corpora, and Problems of Interpretation: a Response to Widdowson. *Applied Linguistics*, 22. s. 149-172.
- Stubbs, Michael (2001b). *Words and Phrases Corpus Studies of Lexical Semantics*. Oxford: Blackwell.
- Tognini-Bonelli, Ellena (2001). *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Tribble, Christopher (2000). Genres, Keywords, Teaching: Towards a Pedagogic Account of the Language of Project Proposals. *Papers from the Third International Conference on Teaching and Language Corpora*, (pp. 74-90), New York: Peter Lang.
- Zhang, Weimin (2009). Semantic Prosody and ESL/EFL Vocabulary Pedagogy. *TESL Canada Journal*, 26 (2).